

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

DS

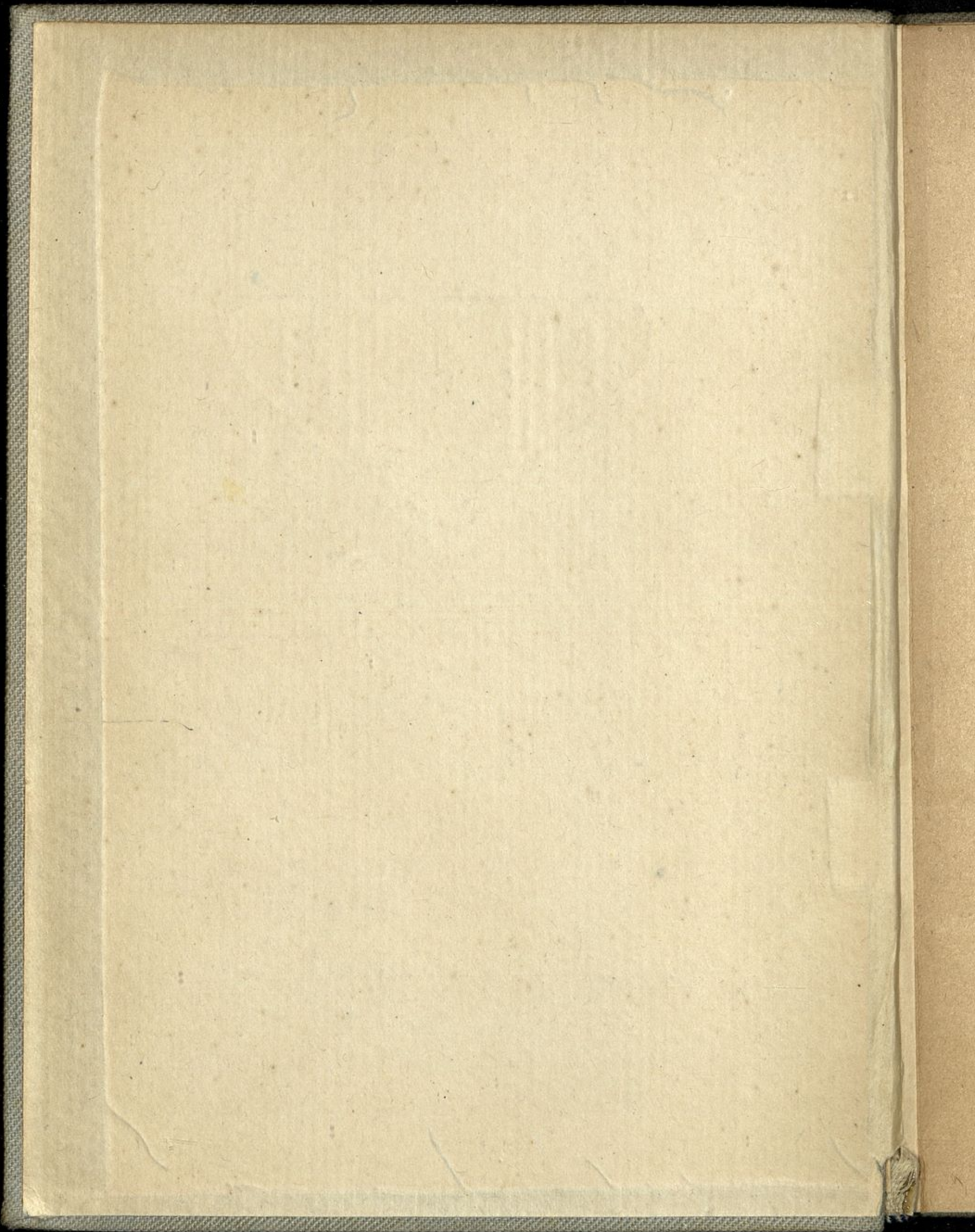
42 175

030019149

COBISS ©

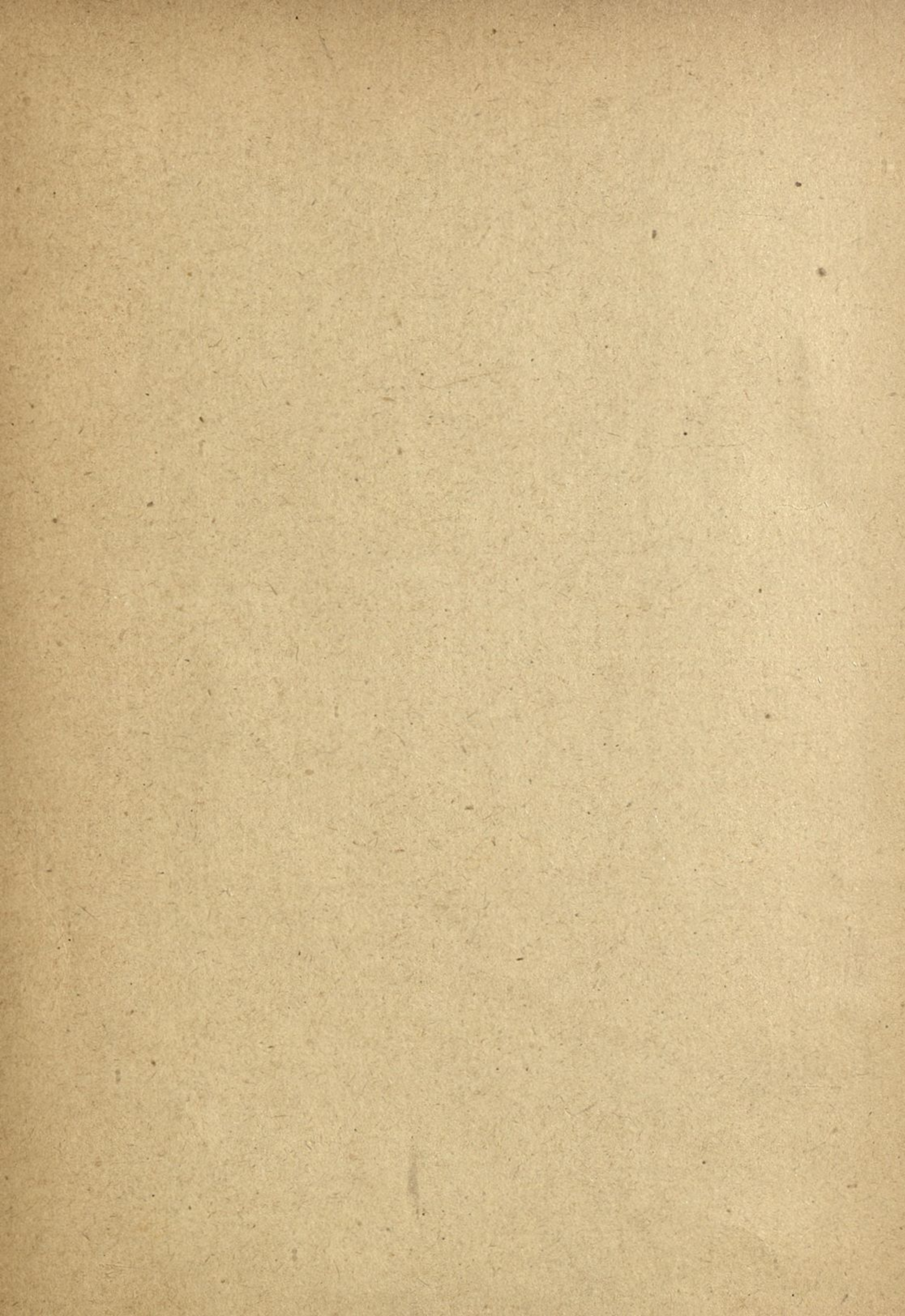

OTON ŽUPANČIČ

V zarje Vidove

L. SCHWENTNER V LJUBLJANI

Ta knjiga je posvečena moji ženi

ANI.

OTON ŽUPANČIČ

V zarje Vidove

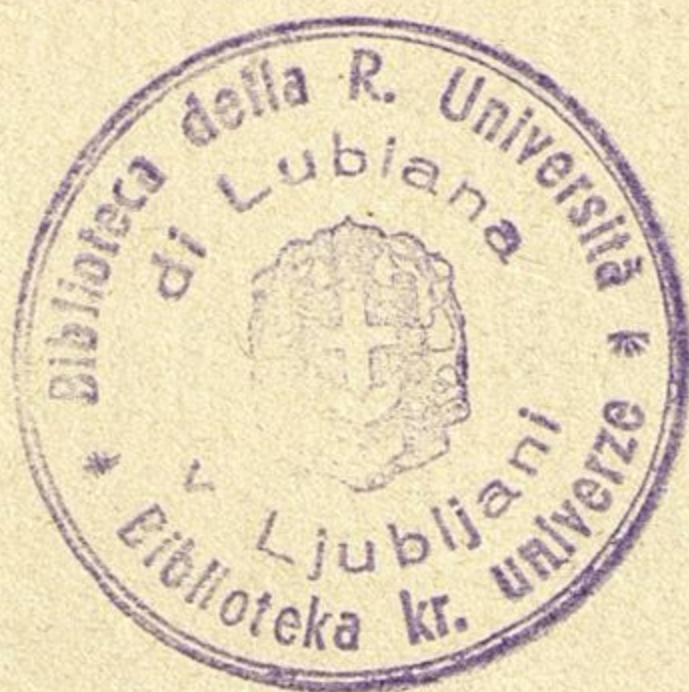
Leon Zupanc

MCMXX.

ZALOŽIL L. SCHWENTNER V LJUBLJANI.

42175

Vse pravice pridržuje si založnik.

030019149

Natisnil A. Slatnar v Kamniku.

VSEBINA

	Stran
Slap	7
I. Dies irae	15
Žebljarska	18
Glad	20
Otroci molijo	22
Razgovor	23
Dete čeblja	33
Begunka pri zibeli	36
Goriškim izgnancem	38
II. Podoba	43
Zemljevid	45
Kovaška	46
Naše pismo	48
Zelena čelada	52
Tuji mož	54
Vprašanja	59
Na Jurjevo osemnajstega	60
Naša beseda	62

	Stran
III. Telesa naša	69
Belokranjska deklica	70
Carmen	71
Mrtva nevesta	73
Joži Bercetu v spomin	74
Gledam	76
Vihar	77
Spokorna pesem	80
Na razpotju	82
Jezero	83
Tih, tih je kraj	84
Pričakovanje	85
Zlata jutra	87
Mesečina.	89

Slap

Sredi samotnih sten
v pajčolanih pen
slap pada, pada, pada.

Sonce nad šumom mavrice spleta,
ptica meglice pršeče preleta,
stresa dragulje s peroti;
prišel po daljni sem poti
preko strmin in čez loge,
z mano nevestica mlada,
pa sva oba kot zakleta,
vklenjena v biserne kroge:
venomer
slap pada, pada, pada.

Tiho večer
nad sanjajočim se jezerom boči,
najine misli prepletene
v božjem počivajo naročji;
kar se skloni z glavó do mene:
„Tam pa sam
sredi samotnih sten
v pajčolanih pen
slap pada, pada, pada . . .“

Troje oken, pred vsemi noč,
mrka, stroga straža, stoji;
poleg možá vsa vroča leži,
v spanju ga objemajoč,
v snù zamrmrá iznenada:
„Joj, tam sam
slap pada, pada, pada!“

Koliko let še? Šli so pred nami
bratje in sestre nepovratno pot;
tihi, skrivnostni tisti so hrami,
tih, kot gluh je njihov rod;

ali jih mami, ali jih dramii,
ko tam sam
sredi samotnih sten
v pajčolanii pen
slap pada, pada, pada? . . .

I

Dies irae.

Dom

razmajál je svoj véliki zvon;
kakor da toži nad mestom Bog,
kroži glas vse naokrog,
trka na okna, bije ob duri,
preko streh stresa s peroti
črno grozo dušam nasproti,
plaši in buri,
bega otroka in sega z mračno rôko
starcu v prsi globôko.

In pred vsakim obrazom stoji
kruto zrcalo:

nič ti ne bo pomagalo,
daj račun za svoje dni!

V gomazeči, vrteči se jati,
zgrnjeni v črn hudouren oblak,

angeli z meči, levi in voli krilati,
orli in zmaji polnijo zrak.

Sivi spokorniki, plešci proroki
glave mrtvaške ko drage svetinje
stiskajo k nedrom, njih stroge stopinje
ženske poljubljajo v blaženem joki.

S kori nebeškimi vse je obzorje zaslonjeno,
vsak stoji, za večnost zabita postava:
v gloriji, razprostrti kot pavji rep,
svetci v nepremičnem krogu,
svetci v bizantinskem slogu,
vsak pogled okrogel, srep;
kar živi, vse k tlom je sklonjeno,
kakor pod sonci neusmiljeno žgočimi trava.

Čujte jahače, čujte jih za goró!
Svet — kot boben napet,
in kopita, trdi tolkači,
ga bijó
vse bolj in bolj:
suhi jahači

k nam gredó
na pokòlj!

Zemlja se grudi na kolena,
zemlja pada na obraz:
„Milost, pridi v žaru plamena,
nam je v srca in v mozeg mraz.
Milost, pridi vsa ognjena,
spali telesa in duše in reši nas!“

Milost v orgel bučanju prihaja,
trombe ima s seboj in zvonove,
Milost plove, Milost rjove:
„Znamenje, sezi od srede do kraja,
znamenje, hiti na štiri vetrove!“

Angeli z meči pokažejo pot
sem, tja, načez in navprek,
in iz oblaka krilatih zverin
vsuje v hrumečih brzicah četvero se rek
preko višin: —
znamenje križa zemljó in vesoljni rod . . .

Žebljarska.

Od štirih do ene,
od štirih do ene
so zarje rumene,
so trate zelene,
od štirih do ene
vodà nam kolesa, mehove nam žene,
nad nakli smo sključeni;
vsi, fantje, možjé in dekleta in žene
od štirih do ene
že vsi smo izmučeni:
vodà nam kolesa, mehove nam žene,
od štirih do ene,
od štirih do ene.

Pol treh, pol treh —
spet puha nam meh!
Žareči žeblji so nam v očeh,
do osmih zvečer žeblji, žeblji v očeh.

Od štirih do ene
vodà nam kolesa, mehove nam žene,
do osmih od treh
žareči žebli, žebli v očeh . . .

Smo jih v polje sejali?
Po polju naši žebli cvetó;
poglej v nebó:
vanj smo jih kovali
od štirih do ene, do osmih od treh,
da nam bodo tudi ponoči v očeh . . .

Pa ondán sem pred zrcalom postál:
o, kakor da sem po sebi kovál!
O, kakor da delam ves božji dan greh
od štirih do ene, do osmih od treh!

Od štirih do ene,
od štirih do ene
vodà nam kolesa, mehove nam žene,
do osmih od treh
žareči žebli, žebli v očeh . . .

Glad.

Volk - glad!

Izozad

dan, dva se potihoma plazi za tabo —
Kako ti je, brate? — Ni ravno preslabo! —
A tretji dan ti plane za vrat,
z nogami ti prsi in trebuh opaše,
in jaše, jaše, jaše!

Brez svetega Duhá je strop . . .

Otrok, iz matere pojdeš v grob.

„Ne joči, Ana! — Kam, Andrej?

Nikar, ob pozni uri tej!“ —

„„Ha, šteji jih doma, cekine, šteji!

Daj, daj — saj imaš — za maše!““

Glad jaše, jaše, jaše!

In oče je prasec, in mati je zver,
zakoljeta dete, prodasta hčer,

a fant tolovaje ima za pajdaše —
glad jaše, jaše, jaše!

Za vsakim oglom bled in suh,
oči kot oglje, potika se duh;
vse več in več rodi jih mrak,
čuj žvižge, topòt ob trdi tlak!
Kdor vrata imaš, obrni ključ,
zapri klavir, upihni luč —
Bog čuvaj hiše vaše:
glad jaše, jaše, jaše!

Ga vidiš, rabelj, oko v oko?
Ujemi ga v zanko, zadrgni krepko!
Tu, glej, mi sedi in me paše,
in jaše, jaše . . .

Otroci molijo.

Oče naš . . .

Če bi ti res bil oče naš,
zdaj bi raztrgal svoje dlani,
s križa bi se snel,
da bi otroke uboge objel,
Oče naš . . .

Oče naš —

on je ob Visli ali ob Drini,
saj samí ne vemo, kje,
on ima prestreljeno srce,
on ima prebodene roke,
pa nas objema čez vse goré —
oče naš!

Razgovor.

Dete.

Nocoj sem jih videl, mama, nocoj.

Mati.

Pa kôga neki, sinko moj?

Dete.

Vse, ki so šli takrät.

Mati.

Beži no, sinko!

Dete.

Res, mama, res, vse skup,
velik so gnali hrup,
možje in konji,
vse v zmedi, vse zbegano,
vse kakor v oblakih vihar . . .

Mati.

Nikar, sinko, nikar!
To si sanjal, lej ga no,
kdo se plašil bi sanj!
Le pojdi, pa piši za jutri nalogo!

Dete.

Pa nič . . . če ne smem,
pa ti ničesar več ne povem.

* * *
* * *

Dete.

Veš, mama, kôga sem videl še?

Mati.

Kôga.

Dete.

Očeta.

Mati.

O pasja noga!
Z zaprtimi očmi —
ti si pa tič!

Dete.

No, dobro, pa nič!
Pa nič!

* * *

Mati.

Kako si rekel prej?

Dete.

O, da se boš delala norca, kaj ne!
Jaz moram pisati nalogo.

Mati.

No, kar povej,
saj vidim, da komaj čakaš.

Dete.

Mama, očeta sem videl, joj!

Mati.

Kako, kako si ga videl?

Dete.

Saj sam ne vem prav,
kako bi povedal,
tako je čudno biló . . .

Mati.

I, če si ga videl, boš vendar vedel,
domisli se, sinko, domisli se!

* * *

Dete.

Veš — vse na kupu,
možje in konji,
in sredi med njimi je bil
v tistem črnem hrupu.

Mati.

Živ, sinko, živ?

Dete.

Jaz sem ga izmed vseh spoznal;
oddaleč, oddaleč sem gledal ga, mama,
a kot da pod milim Bogom sva sama,
tako sem ga izmed vseh spoznal.

Mati.

No, sinko, in kaj potem?

Dete.

Potem je naenkrat pal
z viška vznak.

Mati.

Jož — ali si videl prav?

Dete.

In kakor oblak
se vse je razbegnilo,
možje in konji,
vse drlo bogvekam;
on sam je ostal
sredi snega
in jaz pri njem
obraz v obraz.

Mati.

Obraz v obraz . . . Oho!
Sinko — ta je pa bosa:
saj si gledal oddaleč samo!

Dete.

O mama, kako si neumna:
če pravim, da sam ne vem, kako!

Mati.

Saj res, saj res . . . moj Bog,
vse kar mi čebljaš,
so same sanje,
in sanje so laž . . .
Le pojdi, pa delaj za jutri nalogo . . .

* * *

Dete.

Mama, pa kakšne so rane?

Mati.

Ah, sitnež, kaj jaz vem!

Dete.

Pesem poje:
Vse so bridke,

smrtne so črne, druge rudeče,
smrtne skeleče, druge hladeče,
smrtne do srca izkopane,
druge so plitke . . .

Mati.

No, vidiš, saj veš sam.

Dete.

Mama, pa vendar: Kakšne so?

Mati.

Kakor pravi pesem.

Dete.

Pesem ne pravi prav:
jaz sem videl očetovo . . .

Mati.

Beži — oče je zdrav,
še včeraj je pisal,
skoro se vrne, je obetal.

Dete.

Jaz pa sem videl,
mama, videl

njegovo levo stran . . .
z desnico me je objel,
z levico se je odpel:
„Poljubi me, sinko, poljubi me
na srce, na rano,
da bo laže prestano,
predolgo poljuba pogreša
mi srce že . . .“
— Oh, očka, tebi se meša;
kje pa je rana, kje?
Jaz je ne vidim nikjer. —
„Le dobro mi, sinko, dobro poglej!“
In tedaj . . .

Mati.

Kaj, sinko, kaj?

Dete.

Nič . . . Kakor bi me iz prsi njegovih
pogledal golob —
sraga rdeča . . .

Mati.

Res? Nič več?

Dete.

Nič večā. Kakor golobje oko.

Mati.

Vidiš: sreča!

Dete.

Odpil sem mu jo;
za njo pa je drugič pogledal golob,
mirnó, svetló,
biló me je strah . . .

A kar nenadoma
ni bil več golob,
sedaj so bile jagode,
vse same drobne jagode
rudeče, rudeče, rudeče,
kot bi jih prav hitro nabiral na nit,
jih konec biti neče . . .

In potem sva jih s prsti oba
prebiralā, prebiralā . . .

Mati.

Kaj, sinko moj?

Dete.

No, tiste jagode . . . Mama, joj —
jaz sam ne vem . . .
molila sva
na strašni rožni venec ta
iz njegovega srca . . .
Jokala sva se in smejala.

Mati.

Sinko, saj se ti blede . . .

Dete.

Ne, mama, ne!
Le objemi me;
tesneje, še tesneje . . .
glej — spet se mi joče in smeje . . .

Mati.

Še včeraj je pisal, da je zdrav . . .
Te grde sanje . . . noč jih je kriva . . .
Moliva, sinko, moliva,
in vse bo prav! . . .

Dete čeblja.

Mamica, zdaj pa zares
grem za očetom tja čez!
— Dete, zgrešila se bota,
sneg je zapadel vsa pota,
sneg je zametel ves svet,
burja zabrisala sled. —

Mamica, sneg nam skopni,
solnce nam rože zbudi,
koder so najbolj rudeče,
koder so najbolj duhteče,
tam je stezica za njim . . .
veš - li, kako naredim?

Nisem metuljček, če čem?
Svetle peroti razpnem,
a jaz ne letam za medom,

le za očetovim sledom,
gledam, zagledam, ves bel
sedem na puškino cev.

Bog daj! pa smuk mu v uho,
in mu zapojem drobnó:
Jaz pa vem novo uganko:
nitko udenem v šivanko,
sinka očetu v uho . . .
pa mi razloži, kako!

O, ta je težka, vem sam!
Čakaj, pa lažjo ti dam:
Kje pa je pošta in pismo,
ki ga dobili nič nismo?
Kje pa je leni pisar,
ki mu peresa ni mar?!

Lej ga, me res ne poznaš?
Veš, kaj doma še imaš?
Očka ti grdi, da mamó
z mano ostavil si samo!

Zdaj pa le hitro nazaj! . . .
Mamica . . . jočeš? . . . zakaj? . . .

Hočeš, da grem kar takoj
pa ga privedem s seboj?
— Dete . . . zgrešila se bota . . .
dete . . . zasnežena pota . . .
dete . . . moliva: Bog daj
vsem nam nebeški raj! —

Begunka pri zibeli.

Jezušček med trtami,
Jezušček pod oljkami,
ziblje ga Marija . . .
Zlata pala je stezà
preko polja ravnega,
dete, pojva k njima.

Kdo sva tujca in odkod?
K Jezusu na božjo pot
greva spreko Soče,
in k Mariji greva, z Brd
izpod oljk in izmed trt
romarja brez kočè.

K meni, k meni, romarja!
Kar iskala, sta našlà:
Jezusa, Marijo,
v Betlehemu sredi trt,

sredi oljk kot sredi Brd
tiho domačijo.

K meni, k meni, romarja!
Kar iskala, sta našla:
bomo skup živeli,
bova skupaj sanjali,
zibelke poganjali,
si o domu peli . . .

Mati božja objema me,
Jezušček prižema te —
joj, saj smo si znanci:
midva z Brd, in onadva
s Svete Gore sta doma,
z doma vsi pregnanci . . .

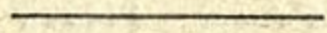
Goriškim izgnancem.

Bratje, rad bi dal vsaj malo
vašemu spominu:
da bi v duši zadišalo
vam po rožmarinu
in po trti, breskvi, oljki,
vaših Brd trojici,
da bi kakor morje v školjki,
dragi bisernici,
vam šumeli vali Soče
v moji tej besedi,
ki na begu z vami hoče
vteči časov zmedi.

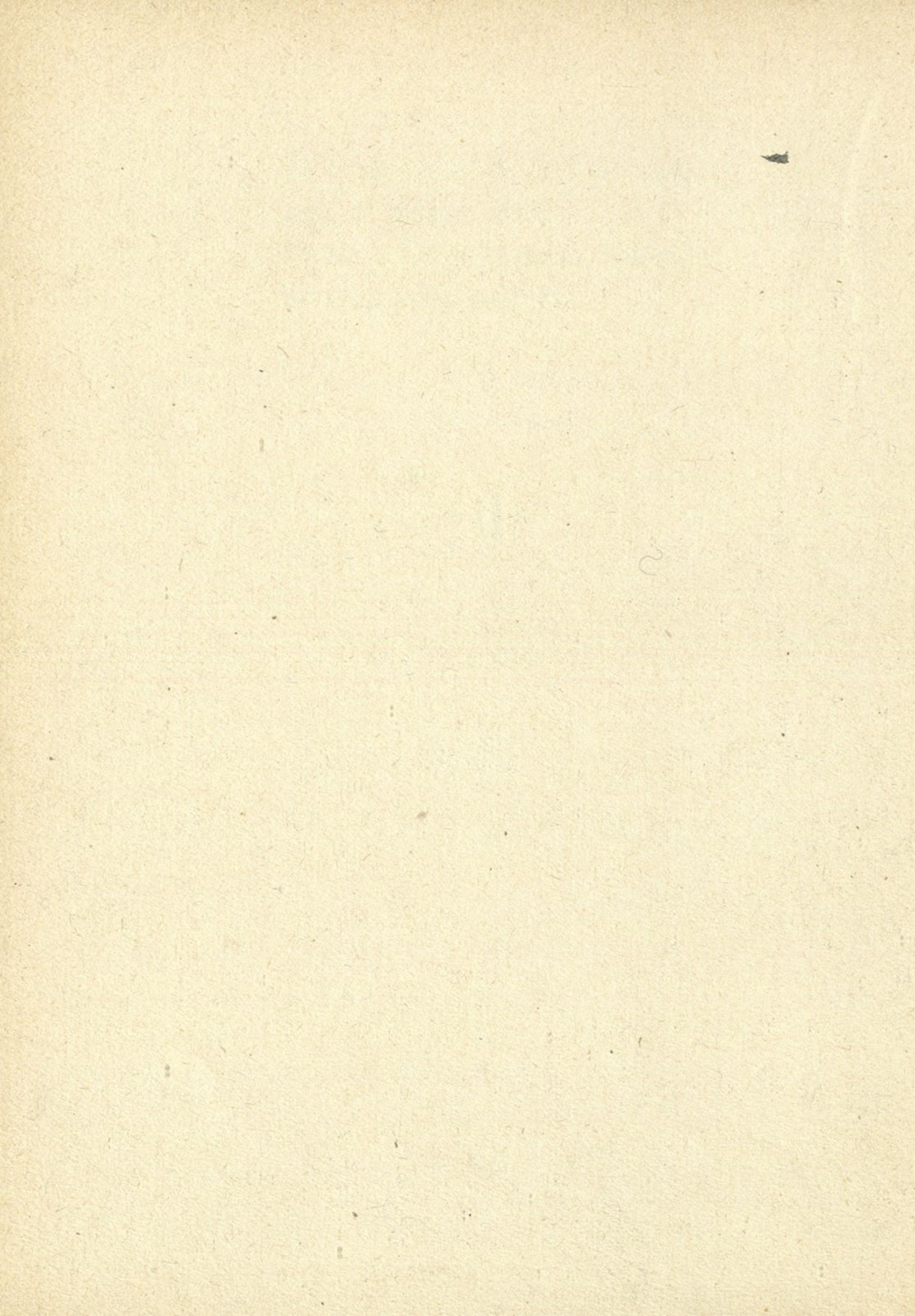
A še drugo, bratje snivam,
pesem, za izbrance:

da bi vstale pred očmi vam
čudežne monštrance,
kar jih nam dandanes sije
kakor nekdam dedom:
sêla, gôre in Marije
z milostnim pogledom.
In najvišja in največa,
v srcu vsega stvarstva:
k nji je vrela ljudstev gneča,
carji vsi, vsa carstva.
Zánjo Bog se skrila je svetu,
z njo se mu odkriva,
bliže čuti se Očetu,
kdor ji bliže biva.
Čujte: vaš rod med Sloveni
šel za njó najdalje,
vtapljal v svetlem hrepenenji
se v ravni Italje.
Ni, kot drugi, v njih utonil,
še se je zavedel,
tiho luči se poklonil
in na svoje sédel . . .

Da: naš rod si bil je vstvaril
sen o domu zlat,
in sam Bog je nanj udaril
sonce, svoj pečat!

II

Podoba.

O, da mi je priti do svoje podobe!
Da bi jo zagledal jasno pred seboj!

Mračna je znotraj v meni mračnem,
vsega prešinja me, vsega prebada,
razprezajoča se v svojo rast . . .

In navznoter jo tipljem,
z vsem bitjem, slepec, tipaje,
in rastem ž njeno rastjó,
ž njo vred tavaje,
kam, sam ne vem . . .

O, da mi je priti do svoje podobe!
Da bi jo zagledal pred seboj!

Glej: Ali ni človek kakor drevo,
ki bi raslo iz svojega semena,
iz svoje srede na štiri strani . . .

pa ga bije vihar
in mu veje kodrá in krivenči,
da izgreši svoje štiri smeri
in ne more do svoje podobe? . . .

O, da mi je priti do svoje podobe!
Da bi jo zagledal pred seboj!

Je: Kdor je šel od konca s smerjó,
kdor sméri ostál je do kraja zvest
in ves se pognál je v samo rast:
tak, kadar nazadnje razpnè roké
kot mož, ki se pretegne v dan,
merèč tkanino večnih sanj,
pokaže nam svojo podobo: križ . . .

O, da nam je priti do svoje podobe,
i meni i tebi, narod moj!

Zemljevid.

Čigava Indija? Komu Bagdad?
Kdo strelja naj, obeša v Teherani?
Kdo nadzoruj moritve po Balkani?
Kam z zlatim ključem carigrajskih vrat?

Razpregel zemljevid je diplomat:
tovore nosijo vsi oceani,
zaklade si grmadijo pristani —
komu zemljé in morja blagodat?

I jaz razganem pred seboj papirje:
glej — rodna zemlja, naša draga prst!
Ko drugi grabijo vse dalje, širje,

boš rod, ki bivaš tod, boš v duši čvrst?
O, kaj bo z vami, vi mejniki štirje,
Celovec, Maribor, Gorica, Trst? . . .

Kovaška.

Mi, kar nas je kovačev, mi bomo vsi kovali,
kovali svoja srca, kovali svoj značaj,
kako zvené nam duše, bomo poslušali —
zakaj?

Mordà pod kládivi se nam oglási kedaj
srcé, ki v njem bo pravi bron,
da pelo bo, vabilo kot zvon,
da bomo krog njega se zbrali . . .

Vsi: — črnici rudarji iz Idrije, iz Trbovelj,
iz plavžev gorenjskih, iz Kaplje, iz Borovelj,
od Nabrežine beli kamenarji,
devinski opaljeni ribarji,
polnagi nosači iz luke tržaške — četa,
kot da kiparju ušla je izpod dleta —
vi, sključeni tkalci od stativ, strojarji
smrdljivci, zaviti v čresla ostri duh,
vi mlinarji, ki nam meljete kruh,

zidarji iz Renč, mizarji šentviški, Solkanci,
drvarji po šumah, šoto vozeči Ižanci,
ti mož, ki orješ in seješ, se družno z volom potiš,
ti štajerski viničar, ki nam vince mediš,
ti, s svincem v pljučih, z očmi gasnočimi stavec,
v vrtince mirno zroči savinjski plavec,
Vipavec brbljavi, zamišljeni briški kolon,
vsi, ki poznate otiske zapestnic - spon,
tudi vi, pozorno sklonjeni naprej,
brodarji v bodočnost, v obzorja nova brez mej...

Zato bomo mi kovači kovali,
trdó kovali, tenkó poslušali,
da ne bo med nami nespoznan,
ko pride čas,
ko sine dan,
da vstane, plane kládivar, kladivar silni iz nas...

Naše pismo.

K visoki molitvi je sklepala roke
zamaknjena pesem v rodú vnebovzetje
za praznik častitljivi strnjenih duš . . .
Tačas pa strupárji zavdali so bratstvu,
in genij ljubezni je v meni zblaznèl,
in pesem - molitev prevrača se v kletev . . .
O vi, vi z našim pismom,
vi z našo besedo možje —
kam, kam ste pahnili sebe in nas?

Narod vas bo preskušal
kakor vrče lončar:
Ne zvoniš mi, ne poješ,
nisi mi ognja prestál,
v pēči, vrč, si počil —
proč med črepinje, črep!

Narod vas bo preskušal
vse po vrsti kot strune:
Na srd sem vas navil,
na trdi dur ubral —
kaj mi sviraš sladkó,
kaj se laskaš in ližeš?
Proč, godalo prihuljeno!

Kaj je z našim pismom?
Kaj je z našo besedo?
Kje ste nam, možje?

Narod vas bo izpljunil
kot zavrélíco.
O, skaženo vino!
O, vi počeni vrči!
Strune brez našega glasú!
Zvite strune brez glasú!
Prazni, počeni vrči!
Vino zavrélíca!

Vse je biló pripravljeno
za lepo slavje bratovsko,

pa ste razbratili brate.

A sodba pojde
od možá do možá,
od duše do duše
pojde sodba neusmiljena.
Na vsake prsi bo trkala,
na vsake prsi, na vsako vest:
Oglasi se izpod réber,
s svojim oglasi se glasom,
brez krinke mora biti glas!
Kam ste zapravili pismo?
Kam potajili besedo?
Tako bodo govorili trijé,
ki bodo kakor en sam . . .

A danes, danes . . . kako je nam?
Kot njemu takrát:
po hudih bojih,
po trudnih vožnjah
prišél je v snù na čudežni ladji
Odisej hrepeneči na Itako drago . . .

In v hiši domači,
na dédini stari
sedèl je v pepelu
zasramovan . . .

Ni smel govoriti,
krotil si je siloma mišice ljute,
gnev gohtal v grlo,
a z gnevom globoko zalito
mu je v prsih lajalo srce . . .

Da, bratje, nam danes ni drugega:
vsa srca zdaj,
vsa zvesta srca pri nas,
vsa prava srca pri nas —
lajajte, lajajte, lajajte zdaj!
Da jim izlajamo pismo,
da jim izlajamo našo besedo,
ho — tem našim možem!

Zelena čelada.

Nekóga sem videl z zeleno čelado,
z lasmi kakor vihra goreča pod njo,
brez sedla je jahal in stegno mu mlado
stiskalo iz konja je pene s krvjo.

Oči iz duplin so kipele mu vroče,
iz grla hripavega trgal je glas:
Vse ure so bile . . . in nihče še noče,
a odprto je morje in votel je Kras . . .

Ustavil konja je sredi ravnice,
na grivo naslonil glavó mu za hip,
vzravnàl se, razširil drhteče nosnice,
in kot da posluša daljin utrip.

Od juga so sape vse vlažne, vse slane . . .
Si srknil kdaj sebe, okusil svoj duh?

Si sklonil kedaj se nad bratove rane?
In v tebi sok je še vedno suh?

Kaj ni šel glas od kočice do kočice:
Odprto je morje in votel je Kras!?
Niso ure odbile? . . . A nihče še noče,
čez mrtvo zemljo jezdi spas . . .

In treščil ob tla je zeleno čelado,
razjahal je konja, v polje ga pognal,
z rokami prijel se za čelo je mlado,
prekletel je nebo, na zemljo pal . . .

Tuji mož.

Ženski glasovi.

Kdo je tuji mož?

Kaj bi rad ta mož?

Proč od nas, ti plašni, strašni mož!

Tujec.

Kaj tako vam trd,
nespravljiv obraz?

Moški glas.

Mnogih bratov smrt
šla je preko nas,
mnogih mest razvâl
na srcé nam pâl,
zlatih, belo krščenih,
dragih, ko življenja dih —
ni vrnitve, poti ni do njih.

Ženski glasovi.

Joj nam, joj!

Tujec.

Nisem carstva bil
v pesem vam zaprl?
Pevec je učil:
Duh bo silo strl.

Ženski glasovi.

Pevec je ta mož.
Davnih časov mož.
Videc-prorok je ta čudni mož.

Moški glas.

Časov glej razdòr,
svetih slòv zatòr:
vrglo nam je duše vznak,
čez oči zgrnilo mrak —
vsako čelo nosi Kajnov znak.

Ženski glasovi.

Joj nam, joj!

Tujec.

Bratstva tajno slast,
sem poveril vam,
ž njo duhov oblast
poneizmeril vam;
kaj počeli ste,
kam jo deli ste?

Ženski glasovi.

Kaj očita mož?
Kot sodnik je mož.
Srce v prsih nam obrača mož.

Moški glas.

O, za bratov šibkih rod,
za bodočnost njih usod
vzeli nase krivdo smo, gospod.

Ženski glasovi.

Joj nam, joj!

Tujec.

Deca, hvala vam
za besedo to;

nisem vedel kam
z mislijo svojó;
truden romar v noč
trkal sem gredoč,
trkal na nektero dver,
deca, truden vsak večer —
oglasili niso se nikjer.

Ženski glasovi.

Preobilje rož
usul na tla je mož . . .
Zlatoslovno pismo sredi rož.

Pismo.

Bratstva tajno slast
nate zanaprej,
ž njo duhov oblast
danes in poslej.
Dar je moj gorjup,
težek zanj odkup:
venec, s trnjem prepletèn,
možu v prsa položen
za pravice in svobode vekovečni sèn.

Ženski glasovi.

Kam je izginil mož?
Kdo je bil ta mož?
Kaj je hotel? Kaj nam dal je mož?

Moški glas.

To je hotel mož,
to nam dal je mož:
trnje bôde izpod rož —
bratstva bridko slast nam dal je mož.

Vprašanja.

Kdo si, ki rad bi kupil narod moj?
S čim si prišel za duše barantàt?
O siromak, da vidiš naš zaklad,
razdrl bi šotor, zbežal še nocoj.

Kdo si, ki vodil rad bi narod moj?
Si naskrivaj si kdaj izprašal vest?
Si našel, da do zadnjega si zvest?
Če nisi, skleni roke nad seboj.

In ti, ki rad bi pel nam: Narod moj! —
si že izmeril njega globokost?
Občutil pevcev davnih dni modrost?
Preplèhek nam, piščalkar, spev je tvoj. —

Veš, kaj je dolgih, težkih tisoč let?
Veš, kaj izsanjal v njih je kralj Matjaž?
Moj narod moder je kot kralj Matjaž,
moj narod star je težkih tisoč let!

Na Jurjevo osemnajstega.

Nebeška vrata odprta na stežaj,
iž njih gneto se zlati kerubini,
razpenjajoč peroti po sinjini
so kot duha čvrstejšega sijaj:

njega, ki dana tajna mu oblast
nad srci vročimi in nad sokovi
zelenimi, ki v dèžel lepši dnovi
prihajajo nam ž njim, svetlejša čast.

Na iskrem belcu evo ga med nas!
Za njim se usula cvetja bujna struga,
za njim zgrnila čuda se od juga,
solnce ujelo se mu je v obraz.

Tam med mladovjem nežnim vitkih brez
oči se vanj uprle so vse mlade,

v njih strnjene rodu skrivnostne nade —
pogledal jih je, rekel jim je: Res!

V predmestju bednem mater, dece joj,
sestradancev mu udaril krik nasproti;
pregledal jih je, ni ustavil poti,
z roko jim je zamahnil za seboj.

In vêdel jih je v blesk ponosnih cest,
da so košato gledali obilje,
da so ločili silo in nasilje
in stisnili sto let trpljenja v pest.

Tu kerubini se spuste z neba,
krila zlože, pomešajo se med-nje,
z otroki zrinejo se v vrste prednje,
plenk! — kot za šalo v šipe zažvenklja . . .

Naša beseda.

Opolnoči nihče ni vedel kam ne kod . . .
Vse misli so glavo vteknile pod perot,
obmolknil pevec, prorok je zaspal,
narod se nemim sencam je udal,
dolgo strmel je vanje tih
in sam je onemèl ob njih. —

Alfa in Omega! Beseda! Bajna moč,
ki stari kaos si ločila v dan in noč,
skrivnostno tvorno izrekana vsevdilj
vzdržuješ svet in smer in zadnji cilj
in s trikrat večnim božjim Da
nenehoma budiš iz sna!

Nesmrtni geniji, ki v tebi dišejo
in tvojih abeced razlago pišejo

človeštvu v srca kot ozvezdja v mrak,
narodu vsakemu so dali znak
poslanstva svojega, svoj red
in potrdilo za ta svet.

Le preko nas je šel visoko njih polèt,
da komaj čuli smo pojočih kril trepèt,
in komaj vedeli, če vtrip srca
ali je tajno znamenje z neba . . .
a kdor je znamenje uzrl,
um in srcé je v sebi trl.

Ponos, značaj in čast — ponarejèn denar!
Kdo pristni kov moža razbere od potvar?
Veš, komu si zaupno segel v dlan?
Nocoj to noč s poljubom boš izdan.
Očeta ni več, ni Sinú,
in Duh pri nas je brez glasú.

Obsojeni na molk v posvetu narodov
oddaleč gledamo, ko svet gradijo nov,
v svobode sveto pesem dano ni

upletati nam svojih melodij . . .
Vej, vrli véjavec, vihar,
razvej nas — pleve — kaj mi mar! — —

Bil je med nami mož kot zrno klen in zdrav;
ta, kakor knjige mi, ljudi je brati znal;
tako zatopil se je v tajnopis
človeka našega, da je odtis
njegovih najglobočjih sanj
užgal pekočo stigmo vanj.

Zdaj bral je v sebi: V nas zapisano je Luč!
In rekel je: I nam je dan v bodočnost ključ:
mi smo hranili v duši neskaljen
pravice in svobode zlati sen;
nam samim skrit, svétu zastrt
sijal je v burnih časov srd.

Rod, veš še, da tvoj kralj je z ognjem kronan bil,
in da nihče iz rok mu žezla ni izvil?
In da za vse, kar je razgrnil Bog
ljudem svetá, za polje, goro, log,

za zver in dušo pravda še,
še teče in vsa vroča vre?

In narod, ki že sam je bil izgrešil sled
pradavnih, divnih sanj, ki jih je sanjal ded,
ko vzrl je poveličani obraz,
pred možem tem spoznal je: To sem jaz!
V zrcalu vernem, v možu tem
kar bil, kar bom, vse vidim, vem.

O zarje Vidove! O mladi, sveti svit,
po morjih, jezerih, po srebru rek razlit!
V sleherno kapljico, v rosâ nebroj
zajet do iskrice nebeški soj!
Luč iztegnila je rokó
in sence brez zavetja mro.

Beseda je izšla, izšla med nami res!
Slovenska misel, vzpluj, vrzi se do nebes!
Razpni se! Po razponu tvojih kril
bo meril narod čilost svojih sil,
in — morda — treh najmlajši brat
pojde za vse usod iskat.

Več ne zaidi nam! Sedaj in vekomaj,
beseda, v molka noč zabresti nam ne daj!
Zanos nam in obup, radost in bol
obsevaj z žarki svojih aureol,
da vsak naš sen bo v tebi zlat,
vsak duh bo nosil tvoj pečat!

III

Telesa naša.

Telesa naša — vrči dragoceni,
v njih shranjena vsa dedščina davnin;
pekó nas v prsih soki njih ognjeni,
kipeča slà radosti, bolečin.

Vzgon bitij nerojenih kri nam polje,
življenje njih, ki bodo, rije v nas,
in kal s kaljó se za prvenstvo kolje,
bodočnost oblikuje svoj obraz.

Nje volja je močnejša nego naša,
in vkup nas biča, ženo in možá —
proklet, kedor volján je ne prenaša,
sam se izobčil je izmed svetá.

Belokranjska deklica.

Mlado brezje v mesečini,
sredi jase konji belci
in na konjih tihe vile,
a v naročju vsaka dete.

Vsaka poje uspavanko,
vsaka dete svoje teši:
„Bore sinko nerojeni,
spavaj mi na mehkih nedrih.“

Gola deca nebogljena,
nerojena, nespočeta,
plakajo po majkah svojih:
bela vila nima mleka. —

Joj, moj dragi je za morjem,
bogve komu pesmi peva,
jaz slonim pa na podboju
brez vretena in povesma . . .

Carmen.

Vidim te ženo, zapleteno v svoj sen,
vem, kaj s silo ponavlja si duša tvoja,
kam hlepijo ti misli brez pokoja;
sebe in nas prepričuješ: Jaz — Carmen!

Žena, vem: ljubili so te, nekoč,
k tebi drhteli so mladi, v prvi nasladi
dihali tvoje ime so v tajinstveni nadi,
ti si se rogala — oni so padali v noč.

Šlo je v grobove z njimi tvoje ime,
roža, na ustnicah mrtvih živo žareča;
drugi ostali so, — bujna življenja je gneča —
tem si že davno umrla, ti misliš na njé.

Misliš bolnó in ne veš z življenjem kam,
snuješ in predeš nenehoma zanke in spletke,
sfingo posnemaš in staviš možem zagonetke —
mož gre naprej, ti ne moreš iz lastnih omam.

O, Carmen! V nje rîsu začaran je vsak;
smrt in življenje v enakih skodelah visita...
Kje je ljubezen? Tam naša usoda je skrita,
naj se prevesi nam tehtnica v dan ali v mrak.

Pa če si ti bilà kedaj Carmen,
če si bilà, si v trenotku zagledala večnost...
Kaj si se zbala, vrnila se v čas in poprečnost?
Dvakrat živeti? Pusti nečimerni sen!

Mrtva nevesta.

„Hčerka, hčerka, ti je hudó
po materi, po očetu?“ —
Tiho, tiho je pod zemljó.

„Sestra, sestrica, ti je težkó
za brati, za sestrami?“ —
Tiho, tiho je v jami.

„Čuj, nevesta, dragi sem tvoj,
iščem ljubezni po svetu . . .“ —
V grobu je vzdihnilo: „Joj, prejoj!“ . . .

Joži Bercetu v spomin.

Rojen dne 18. marca 1883. na Gorenjskem, ranjen dne 17. oktobra 1914. v Galiciji, umrl dne 12. novembra 1914. v Budimpešti, vrnil se v domačo zemljo dne 17. januarja 1915.

Joža moj bil je pokoncu mož,
vedno naravnost uprte oči,
vedno v daljine namerjen korak . . .
Kam si odšel, kdaj se vrneš mi spet?

— Jaz sem sedaj vodoraven mož,
vedno nakvišku uprte oči,
jaz sem naredil svoj zadnji korak,
meni ni treba nikamor več.

— Meni ni treba nikogar več,
druga ne, brata ne matere,
v mater pretajno sem našel nazaj,
sredi kali sem . . . in dobro je.

— Vaši koraki nad mano pojó,
ôd-njih odmeva moj temni obòk,
kakor v plenice v njih ritem povit
sanjam . . . in nočem ničesar več.

Tukaj ta grob . . . in okoli poljé,
Sava in Šmarna gora za njo,
v snegu planine in solnce na njih,
zadaj Ljubljana, še dalje morjé,
narodi, pota . . . in tukaj ta grob.

Gledam . . .

Gledam brezo, smreko in hrast,
tiho zamišljene v svojo rast,
večno zamaknjene v néba dih —
kakor da sam sem izmed njih . . .

Gledam deklè, ženó, možá,
kam drvi to, kam se pehá?
Nem mimo njih gre néba dih —
kakor da sam sem izmed njih . . .

Vihar.

Veter gre,
orje in rije po jezeru mračnem,
moti in meša po nebu temačnem,
zganja meglé in oblake na ples.
Plane v les,
stresa hraste, vije bore,
vzbuni šum od gore do gore,
pa ga vrtinči z zemljé do nebes.
Dvigne divje race iz ločja,
v loku zaveje jih do pobočja,
v loku jih vseje spet nazaj . . .

Na škripajoči verandi smo stali,
za roké se z dekleti držali,
bledi gledali zmédeni kraj:
le labod, samotni ptič,

mirno prevaža, kot da ni nič,
po valovih svoj beli sijaj . . .

Vonj tvojih las je kot rože sladak . . .

Zvon je zaječal, zvon na oblak;
veter raztrgal mu je prošnjó,
vrgel jo v mrak,
razbil ob goró;
obnemogel zvok je vsak,
grom gospodari v žrêlu prostorja,
bliski pletó kolobar krog obzorja,
sipljejo grozo gorečo na cerkev in hram.

Spodaj na cesti — odkod in kam? —
pride, izgine — deseti brat.
Veter se mu je v plašč lovil,
ko je tam za jelovje zavil
v hudi uri prečudni svat . . .

Na škripajoči verandi smo stali,
za roké se z dekleti držali,

bledi gledali zmédeni kraj:
le labod, samotni ptič,
mirno prevaža, kot da ni nič,
po valovih svoj beli sijaj . . .

Ali vonj tvojih las je kot pèlin grenák . . .

Spokorna pesem.

Čistó iz temine skrivnostne mladih oči in
njih sanj

Bog gledal v obup je moj,
ah da, s teboj,
s teboj je bil, in jaz nisem vedel zanj.

Glej, mene je gnàl v brezum človeški napuh,
več nisem vedel, kaj je med, kaj kruh,
kaj je tolažbe žive tihi kelih,
žareč v rokàh kot božje lilije belih;
moje duše obraz, v trpljenju razoran,
iskal je v svetu lepote zaman.

Iz vseh oči odsévala kot iz zrcal
je moja grdoba; karkoli rož sem nabral,
vse je zastrupil moj prijem —
kam naj še sežem, kam naj se ozrem?

Jaz nosim trnje okrog srcá,
in kogar še sem nanj prižèl,
vsak je z menoj vred krvavèl,
in sovražila sva se poslej oba.

In tebe, tebe sem najtesneje stisnil,
da bi s teboj odrešenje prejel,
slasti in bolečin sem zavrisnil,
in — nikdar več ne bom vesel.

O jagnje, jagnje, ti si čutilo plámen,
v objemu z menoj s krvjo si se orosilo,
o jagnje, jagnje — me boš odrešilo?
Amen.

Na razpotju.

Svet se je lomil pod menoj kot brod
od slabega tesarja slabo zbit,
in opotekel sem se kot pijan . . .

A tam, kjer stekajo se pota vsa,
preteklost in bodočnost sta uprli
oči v oči . . . mirno, globoko, dolgo
zreta si vanje . . .

In dolgo, tajnostno je prelivanje
iz duše v dušo, preigravanje
sanj iz oči v oči . . . dokler nazadnje
ne vglada druga v drugi sebe same,
in je med njima izravnano vse . . .

Jezero.

Vse ure dneva, ki čez svod hité,
odsevajo v zrcalu te vodé,
vse zarje vanjo omakajo perot,
vse zvezde vanjo pišejo svoj pot.

Kar je resnic, to v jezeru je slik:
gôra, drevo in ôtok in zvonik,
oblak in ptič, prebežnika višin,
vse podvojeno gleda iz globin.

In jezero igra se z bleskom tem,
preliva svit in sence, in očem
je večno čudo; in ko zreva vanj,
sva vplela sebe v čar njegovih sanj . . .

Tih, tih je kraj . . .

Tih, tih je kraj, sam v sebi zaokrožen:
dve svetli obli, jezero, nebó,
oklepata kot školjka dragocena
svoj biser, svet.

Glej mesec: ni ga še, a že je vrgel
v vodó srebrno mrežo preko smrek;
zvezde lovi; a komajda prileze,
da bi pregledal plen, že v lastne mreže
je sam ujet.

Ti zreš v nebo? — „V nebo; pravkar je padel
utrinek zlat.“

Jaz sem ga videl v jezeru: navzgor,
do brata svojega se je pognál,
in tvoj ni pal, le poletél je doli,
do brata brat . . .

Pričakovanje.

Kod hodiš, kodrolašček zlati moj?
Oddaleč sem te ugledala nocoj,
po mraku si mi blodil po dobravi,
biló je trnje med menoj, teboj,
in kakor da v neskončni si daljavi,
a vendar videla sem, da si pravi.

Slepó je dvoje plavalo ročic,
iztezalo se, sezalo po meni,
in potoglavih dvoje se nožic
je plelo po goščavi zapuščeni;
sklonila sem se v slasti bolečin
in kriknila: „Kaj me ne vidiš, sin?“

In v meni vse te klicalo je: „Pridi!“
A joj — kot da ne sliši me, ne vidi: —
med praprotjo, med gosto mrežo vej
odtaval je ves nag, ves sam naprej;

a jaz po trnju bijem se za njim,
in grabim, vabim ga, ječim in pevam,
kot z zarjami ga s sanjami odevam,
ah, ali naj vso dušo izkoprnim? —
Povej mi, kodrolašček moj, doklej?

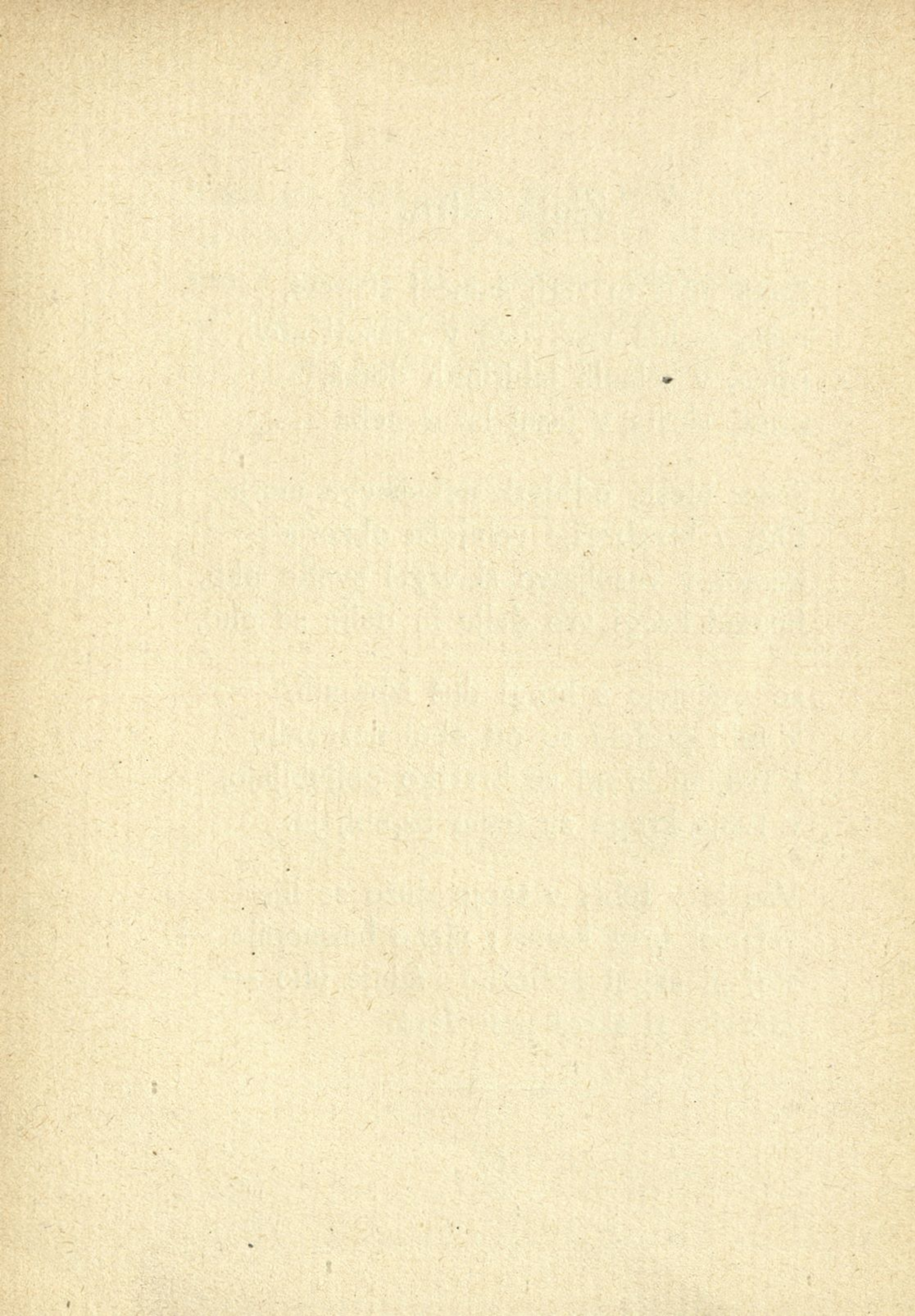
Zlata jutra.

Zlata jutra in zarij šumeči slapovi,
rosa, razlita vsak dan v krasoti novi,
ptica, v zelenih labirintih domá,
ptica, skrita v jasni lazur neba . . .

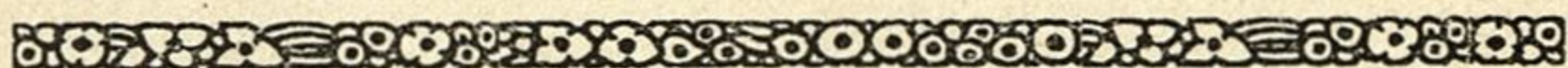
Jezer blesk, odblesk nebeškega morja,
tiho v brezbrežje valujoča obzorja —
kamor v vesoljstvo si vrgel svetlo oko,
biserni krogi vse dalje in dalje se pno,

se srečujejo s krogi duš izbranih,
k tebi poslani so od obál neznanih,
s tvojimi krogi se bratsko poljubljajo,
v tvoje kroge se tajno izgubljajo.

Vse je v tebi; v tvojo dušo se lije
večnost brez konca; njene harmonije —
stoj in nagni pobožno nádnje uho —
žarovite ti skozi prsi deró.

Mesečina

Mračnó so šli dnevi,
mračnejši od noči,
molčali so spevi
kot slap ledén molči.

Pa je vesna prišla, pa so pela dekleta,
zvečer, Talijanke na travi;
o gneča deklet, kakor cveta do cveta
nagibanje v gaja goščavi.

Iz samostana
je zvon zavabil:
to molijo nune;
strasti sta pijana,
za pas jo je zgrabil,
in šla sta v pokrajine lune . . .

— Deklè, nocoj
ne hòdi z menoj,
zdaj hočem biti sam s seboj,
potopiti se hočem v noči svetost,
v najglobljo njeno globokost. —

Ščebèt iz gnezd,
trepèt od zvezd,
med svetlimi prodi
srebró raztopljenó se vije;
tja tiho zablodim,
in blesk beži
na vse strani
od mene, v neskončnosti sije,
kot da ves svet
je v meni spočet,
iz mojega srca se lije . . .

Kdo, kdo si, Duh-zankar na sredi vsemirja?
Iz tebe razteka se mreža bleščave,
iz tvojega srca, iz tvoje postave
kar je, se rodi in rodeč te razširja,

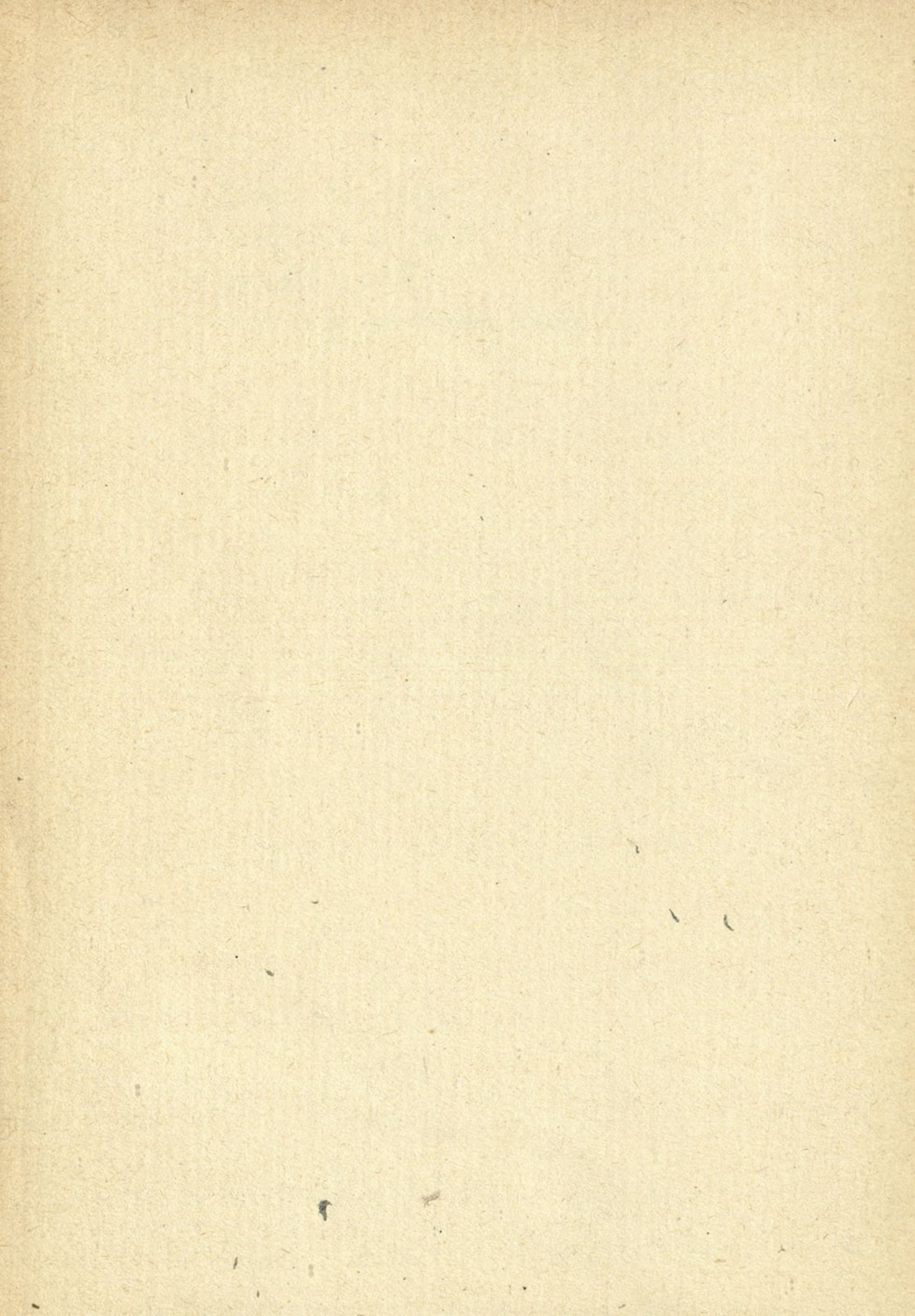
razžarja te z žarki v daljave sanjave:
in blizu je daleč in daleč je blizu,
svetovi na enem nanizani nizu
po tvojega srca utripu pojo . . .

Zdaj, srce v sredini, zdaj bodi krepko!
Rodilo si ritem skrivnostne zavesti,
v čist sòj presojilo mrakove bolesti,
prizôvi še duše od vsepovsod,
omreži jih, zveži jih, strni v en rod!

Razvešeni so grozdi sanj,
ozvezdja nova čez nov svòd,
odrešeni strmijo vanj
duhovi, se vrsté v obhod.
Predraga, dragocena stvar,
poklada zemlja se jim v dar,
odeta vsa z lepôtami
kot z židanimi rutami,
da bi ne videli ji ran,
ko njih škrlat preлива zarjo v dan . . .

Svetlí so dnevi,
svetlejše so noči,
šumijo spevi
kot slap sproščèn šumi . . .

COBISS 7042700

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

0000428662

